

ISSN 2524-2369 (Print)
ISSN 2524-2377 (Online)

МОВАЗНАЎСТВА LINGUISTICS

УДК 811.161.3'37:27:23
<https://doi.org/10.29235/2524-2369-2026-71-1-46-52>

Паступіў у рэдакцыю 30.09.2025
Received 30.09.2025

П. С. Басалыга

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі,
Мінск, Беларусь*

ЛЕКСІКАГРАФІЧНЫ ПАДЫХОД ДА РАЗМЕЖАВАННЯ БІБЛЕІЗМАЎ І РЭЛІГІЙНАЙ ЛЕКСІКІ

Анотацыя. Обоснована необходимость чёткого разграничения религиозной лексики и библеизмов, а также аргументировано создание толкового словаря библеизмов белорусского языка. Выделены существенные дифференциальные черты религиозных и библейских языковых единиц на нескольких языковых уровнях. Представлены взаимоотношения названных единиц в языке посредством моделирования. Показаны расхождения значений отдельных слов, общих для религиозной и библейской семиотической систем, а также продемонстрированы новые значения и оттенки значений библеизмов в фактическом материале.

Ключевые слова: библеизм, религиозная лексика, лексикография, семантика

Для цитування: Басалыга, П. С. Лексікаграфічны падыход да размежавання біблеізмаў і рэлігійнай лексікі / П. С. Басалыга // Весці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук. – 2026. – Т. 71, № 1. – С. 46–52. <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2026-71-1-46-52>

Polina S. Basalyga

*Center for the Belarusian Culture, Language and Literature researches of the National Academy of Sciences of Belarus,
Minsk, Belarus*

LEXICOGRAPHIC APPROACH TO DISTINGUISHING BETWEEN BIBLICAL AND RELIGIOUS VOCABULARY

Abstract. The article identifies the main differences between biblical and religious vocabulary in terms of differences in their semiotic systems. By comparing the meanings of lexemes in religious and explanatory dictionaries and in actual use, the semantic differences between biblical and religious units in different worldviews are shown. Using modeling, the commonality of semantically similar fields is revealed. An algorithm is presented to identify whether a lexeme belongs to religious or biblical discourses. The essential reasons for the need for lexicographic study of biblical vocabulary in the modern Belarusian language are identified.

Keywords: biblicism, religious vocabulary, lexicography, semantics

For citation: Basalyga P. S. Lexicographic approach to distinguishing between biblical and religious vocabulary. *Vesti Natsyyanal'nei akademii navuk Belarusi. Seriya humanitarnykh navuk* = *Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus. Humanitarian Series*, 2026, vol. 71, no. 1, pp. 46–52 (in Belarusian). <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2026-71-1-46-52>

Уводзіны. Мова – глабальная семіятычная сістэма, унутры якой знаходзяцца падсістэмы са сваімі семіётыкамі, нават калі знакі ў іх фармальна падобныя паміж сабой. Семіятычныя прасторы Святога Пісьма, рэлігіі і наўнай свядомасці перасякаюцца роўна так, як і адрозніваюцца. Не сакрэт, што першаапостальская царква не ведала большасці тых адзінак, якія цяпер у рэлігійным хрысціянскім дыскурсе з'яўляюцца ключавымі¹. Для лексікаграфіі пытанне размежавання рэлі-

гійнай і біблейскай лексікі бачыцца істотным з прычыны моўна-філасофскіх адрозненняў гэтых лексіка-семантычных палёў (ЛСП) і практычнай неабходнасці выводзіць дэфініцыі ўказаных адзінак. З улікам факта навуковых розначытанняў такіх паняццяў, як *біблейская*, *рэлігійная* і *царкоўная лексіка*, неабходна абазначыць крытэрыі адрознення біблейскіх і рэлігійных адзінак. Вырашэнне праблемы функцыянальна-стылістычных памет таксама залежыць ад адказу на пытанні: наколькі адрозніваюцца і наколькі падобныя ў лексікаграфічным аспекце біблейскія і рэлігійныя лексемы?

У такой жа ступені значным з'яўляецца факт наяўнасці ў беларускім мовазнаўстве слоўнікаў рэлігійнай лексікі і адсутнасці такіх выданняў з біблізмамі¹. Сярод беларускамоўных лексікаграфічных выданняў, што маюць у фокусе рэлігійную лексіку, назавём «Рэлігійны слоўнік старабеларускай мовы» І. Будзько (2003), «Кароткі царкоўнаславянска-беларускі слоўнік праваслаўнай лексікі» С. Гордуна (2022), «Энцыклапедычны слоўнік рэлігійнай лексікі беларускай мовы» У. Завальнюка, М. Прыгодзіча і В. Раманцэвіч (2013). Адзначым, што ў рэестр гэтага энцыклапедычнага слоўніка ўвайшла міфалагічная (*вампір*, *Зюзя*, *лары* і пад.), філасофская (*агнастыцызм*, *дуалізм*, *піфагарэізм* і пад.) лексіка і тая, што не мае дачынення да хрысціянства (*ведызм*, *зораастрызм*, *ісламізм*, *крышнаіты* і пад.).

Біблія з'яўляецца найаўтарытэтнейшым тэкстам у хрысціянскіх канфесіях, і, нягледзячы на герменеўтычны адрозненні разумення гэтага тэксту, асноўныя біблейскія адзінкі маюць патрэбу ў іх лексікаграфаванні асобным выданнем, адрасаваным не толькі вернікам. Пад біблейскай лексікай тут разумеюцца не толькі лексемы, якія функцыянуюць выключна ў тэкстах Бібліі, а тыя, што ўжываюцца і ў секулярызаваных дыскурсах. Навуковая і культурная каштоўнасць у стварэнні лексікаграфічнага выдання па біблізмах заключаецца ў захаванні менавіта біблейскай сутнасці іх значэнняў. На наш погляд, крыніца з біблейскімі лексэмамі, фразэмамі, выказваннямі і нават ЗФА зможа данесці да сучаснага чалавека не толькі арфаграфічна і стылістычна правільныя варыянты гэтых адзінак, але і іх першасную семантыку.

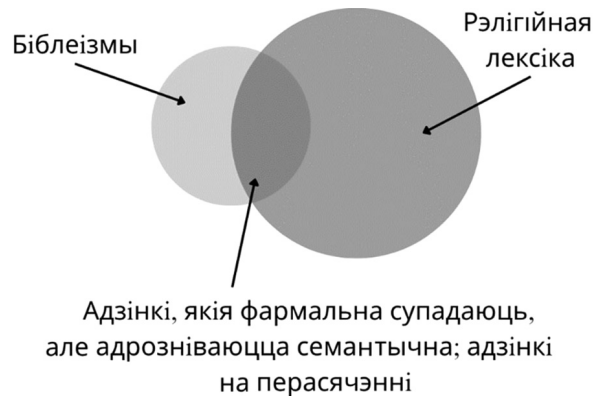
Асноўная частка. Сувязі біблейскіх і рэлігійных адзінак у практыцы маўлення прасцей за ўсё ўбачыць у стылістычным аспекце, а менавіта ў канфесійным стылі. Яшчэ ў пачатку 1990-х гг. У. В. Анічэнка ўказаў на спалучэнне ў ім (паводле даследчыка – канфесіянальным стылі) моўных сродкаў розных стыляў [2, с. 89]. Тэкст Бібліі, у прыватнасці асобных яе Кніг (гістарычныя, паэтычныя, павучальныя і пад.), стылістычна разнастайны (параўн. Кнігі Другазаконня і Песні Песняў). Такі стан рэчаў зноў жа ўплывае на разнароднасць біблізмаў: яны ўваходзяць у нашмат большую колькасць стыляў, чым толькі канфесійны. Фактычны матэрыял² ужывання біблізмаў у сучаснай беларускай мове пацвярджае гэта.

Моўнымі адзнакамі канфесійнага стылю, паводле меркавання лінгвістаў, з'яўляюцца «старажытныя геаграфічныя назвы рэлігійнага характару» [3, с. 55]: *Іардан*, *мора Галілейская*, *Віфлем*, *Галгофа* і інш. Гэтыя онімы фігуруюць у Бібліі і непасрэдна датычацца біяграфіі Ісуса Хрыста – у адпаведных кантэкстах яны з'яўляюцца біблізмамі (захоўваюць сувязь з біблейскім сюжэтам, а не толькі ўжываюцца ў гістарычным, геаграфічным дыскурсах). Да такіх жа моўных адзнак адносяцца «ўласныя назвы – імёны святых і іншых біблейскіх асоб» [3, с. 55] (імёны кананізаваных царквой людзей і антрапонімы біблейскіх герояў), «назвы свят» [3, с. 55], сярод якіх могуць быць і біблізмы (*Пасха* і *свята праснакоў*), і назвы рэлігійных свят (*Покрыў Найсвяцейшай Багародзіцы*). Акрамя таго, прыкметамі стылю з'яўляюцца біблейскія (*срэбралюбства*, *памазанік*), рэлігійныя (*усячэсная*, *баганосны*) і тыя лексемы, што ўваходзяць у лексіка-семантычныя палі і рэлігіі, і біблізмаў (*анёл-праведнік*, *многаміласцівы*, *прароцтва*, *Марыя*) [3, с. 55–58]. Значыць, адзінкі біблейскага паходжання з'яўляюцца часткай утваральных сродкаў канфесійнага стылю, што ўказвае на цесную сувязь рэлігійных і біблейскіх адзінак.

Адзначым, што біблейская лексіка ў слоўніках і вучэбных дапаможніках мае паметы *уст.*, *кніжн.* або *высок.*, аднак выбраны фактычны матэрыял сведчыць і пра іншую канатацыю біблейскай

¹ «Біблізм – моўная / маўленчая адзінка біблейскага паходжання, семантычна звязаная з біблейскім вобразам ці сюжэтам, якая ўжываецца ў маўленні або зафіксавана ў лексікаграфічнай крыніцы» [1, с. 60].

² Нацыянальны корпус беларускай мовы (Беларускі N-корпус) (<https://bnkorporus.info/index.html>).

Семантычная суаднесенасць біблейскай і рэлігійнай лексікі
Semantic correlation of biblical and religious vocabulary

лексікі. Так, рэлігійныя і біблейскія лексемы могуць мець характар узвышанасці і кніжнасці, а могуць ужывацца без такой канатацыі; могуць быць храналагічна маркіраванымі, а могуць актыўна функцыянаваць у сучаснай мове. Пэўная частка біблеізмаў усё ж знайшла сваё адлюстраванне ў тлумачальных слоўніках па прычыне іх частотнасці ў маўленні, аднак праз іх недастатковую лексікаграфічную распрацаванасць іх дэфініцыі або паметы могуць разыходзіцца з рэальным функцыянаваннем. У ТСБЛМ (2022), напр., слова *дзесяціна* (у 2-м знач.) з'яўляецца гістарызмам, што супярэчыць сучаснай практыцы маўлення «*кожны вернік павінен строга выконваць пяць царкоўных правілаў... прычашчацца на Вялікдзень, плаціць дзесяціну на царкоўныя патрэбы*» («Звязда», 2017), «*Сабе адкладай дзесяціну*» («Звязда», 2017).

На лексічным узроўні можна вывесці выключна біблейскую, выключна рэлігійную і агульную лексіку. Прыкладам агульнай для лексіка-семантычных палёў Бібліі і рэлігіі з'яўляюцца лексемы *малітва, Пасха, святар, храм, пост, спакуса, псалом, хрысціяне* і інш. Да біблейскай лексікі адносяцца словы *Армагедон, садукей, ерыхонская труба, левіяфан, Скінія, сёмая пячатка, каўчэг заповіту*; да рэлігійнай – *хросныя бацькі, акафіст, ікона, архімандрыт, экзарх, Пацярык, Служэбнік, Сімвал веры*. Частка рэлігійных лексем паходзіць з Бібліі, аднак далёка не ўсе. Для адмежавання рэлігійнай лексемы ад біблейскай, на нашу думку, неабходна выявіць наяўнасць гэтай адзінкі ў тэксце Бібліі, пашыранасць ужывання ў рэлігійным дыскурсе і супаставіць яе значэнні ў тэксце Святога Пісьма (біблейскія слоўнікі, напр., БЭБ, БС) і ў рэлігійным кантэксце (слоўнікі рэлігійнай лексікі). Адзінкі, біблейскае паходжанне якіх не можа быць даказана тэкстам Святога Пісьма, але якія часткова захоўваюць біблейскую семантыку, знаходзяцца на перасячэнні біблейскага і рэлігійнага семантычных палёў (малюнак): *анёл-ахоўнік, сем смяротных грахоў* і інш. Тэкст Бібліі змяшчае лексему *анёл* (*ангел*) і выраз *грэх да смерці*, аднак у ім няма выказаў *анёл-ахоўнік* і *сем смяротных грахоў*.

Зона семантычнага несупадзення фармальна аднолькавых лексем невялікая ў параўнанні з двума ЛСП, якія не перасякаюцца. Выразна бачна адрозненне дэфініцый такіх адзінак пры лексікаграфічным аналізе. Да прыкладу, тлумачэнне дзеясловаў *спавядаць* – *спавядацца* ў біблейскім слоўніку змяшчае спасылкі не толькі на біблейскія вершы, якія ўказваюць на прызнанне грахоў перад святаром, але і прызнанне іх адзін перад адным (Іакава 5:16), найпрост перад Богам (Псалтыр 31:5; Данііла 9:4–5). У той жа час рэлігійныя слоўнікі фіксуюць толькі ўказанне на прызнанне грахоў перад святаром / духоўнікам. Прысутнасць святара з'яўляецца неабходнай умовай споведзі ў строга рэлігійным значэнні (РССМ, ЭСРЛ). Падобных прыкладаў дастатковая колькасць, каб адзначыць, што часта фармальна аднолькавыя адзінкі ў Бібліі і адзінкі ў рэлігійным дыскурсе адрозніваюцца семантычна (параўн. ніжэй табл. 1–3, а таксама *бласлаўленне* (*благаслаўленне*), *пост, хрышчэнне, царква* і інш.). У тлумачальных слоўніках дэфініцыі такіх адзінак часта маюць рэлігійны характар; біблейскае значэнне можа ўпускацца. Параўн.: *хрышчэнне* – *рэлігійны абрад прыняцця каго-н. у лік веруючых хрысціянскай рэлігіі; малітва* – *тэкст, які чытаюць веруючыя, калі звяртаюцца да Бога ці святых* (ТСБМ); *асанна* – *у царкоўным богаслужэнні:*

узнёслае ўслаўленне, хвалебны вокліч у малітве; уваскрэсіць – у рэлігійных уяўленнях: вярнуць да жыцця таго, хто памёр; ажывіць (ТСБЛМ, 2022).

Біблія як цэласная сяміятычная сістэма мадэлюе многія адзінкі для хрысціянскай рэлігійнай сяміятычнай сістэмы, пачынаючы ад лексікі і завяршаючы разнастайнымі рэлігійнымі жанрамі, прызначанымі тлумачыць біблейскі тэкст або ўзятымі са Святога Пісьма (псалом, малітва). У інтэралінгвістычных тэрмінах Біблія – сістэма «невыводных» адзінак розных узроўняў для ўтварэння «выводных» рэлігійных (ЛСП якіх большае па аб'ёме (малюнак)). Працэс стварэння і развіцця ЛСП «Рэлігія» ідзе толькі ў адным кірунку – ад Бібліі, і ніяк не наадварот, што істотна для лінгвістыкі і, у прыватнасці, для герменеўтыкі і лексікаграфіі.

Часамі ў гісторыі хрысціянства статусы Святога Пісьма і Паданняў былі няроўнымі, «догматы і царкоўныя ўставы былі другаснымі і залежнымі ад Бібліі, аднак... фактычна засланалі сабой Біблію» [4, с. 164]. Гэта адлюстравалася ў сціранні межаў і ў многіх сучасных лексікаграфічных выданнях паміж тэрмінам уласна рэлігіі і лексмай біблейскага паходжання. Біблейскія адзінкі ў такіх выданнях часта тлумачацца метамай рэлігіі ці адной канфесіі, а не сродкамі нейтральнай лексікі (як у ТСБМ). Для параўнання артыкул з ЭСРЛ: *бласлаўленне – асобны знак рукой або ўскладанне рук на галаву, які сімвалізуе перадачу... бласлаўляемым міласці Божай. Выконваецца святамі* (ЭСРЛ). Біблейскае значэнне гэтай лексемы ('зварот Божай міласці, ласкі на чалавека альбо самім Богам, альбо людзьмі, якія дзейнічаюць па волі Бога' (БЭБ)), якое ставіць на месца вытворцы дзеяння Бога, не фіксуецца. Зразумела, што названы слоўнік датычыцца менавіта царкоўнага дыскурсу, але ў агульнай сістэме беларускай мовы прыведзенае біблейскае значэнне застаецца па-за межамі навуковага апісання. Гэта і ёсць адна з прычын няведання біблеізмаў носьбітамі сучаснай беларускай мовы (гл. дэталёва [5, с. 8]).

Адна з істотных дыферэнцыяльных рыс рэлігійных адзінак – аднесенасць многіх з іх да тэрмінаў. «Асноўная частка рэлігійных лексем – тэрміны; яны характарызуюцца дэрывацыйнай неактыўнасцю, абмежаванасцю ў сферы ўжывання, монасемічнасцю» [6, с. 109]. Тэрміны ў разы радзей «абрастаюць» новымі значэннямі, чым іншыя лексемы. Калі рэлігійная лексіка дастаткова «кансерватыўная» ў семантычным плане, то біблеізмы могуць змяняцца, што пацвярджае фактычны матэрыял.

На практыцы размежаваць рэлігійныя і біблейскія адзінкі можна па наступным **алгарытме**:

1) праверыць наяўнасць моўнай адзінкі ў тэксце Бібліі (найперш, гэта пераклады на адпаведную для носьбіта мову, паколькі арыгінальны тэкст Святога Пісьма можа ўтрымліваць некалькі іншую адзінку);

2) праверыць наяўнасць гэтай жа адзінкі ў рэлігійных слоўніках.

Праверка наяўнасці адзінак у названых крыніцах прывядзе да адной з трох высноў:

а) пры наяўнасці адзінкі ў біблейскім тэксце і рэлігійных слоўніках высветліць кантэкстуальнае(-ыя) значэнне(-і) адзінкі ў Святым Пісьме (з улікам яе старазапаветнага ці новазапаветнага значэння) і параўнаць з дэфініцыямі ў рэлігійных і біблейскіх слоўніках: адзінка належыць як семантычнаму полю біблеізмаў, так і полю рэлігійнай лексікі;

б) пры адсутнасці адзінкі ў біблейскім тэксце і наяўнасці ў рэестры рэлігійных слоўнікаў можна канстатаваць яе прыналежнасць толькі ЛСП «Рэлігія»;

в) пры адсутнасці адзінкі ў рэлігійных лексікаграфічных крыніцах і пры яе наяўнасці ў Бібліі і ва ўжыванні можна канстатаваць, што адзінка мае статус біблеізма.

Правамерна яшчэ праверыць наяўнасць і тлумачэнне адзінкі ў ТСБМ, а таксама ступень яе ўжывання і кантэкстуальныя значэнні для ўстанаўлення факта лексіка-семантычных змяненняў у сучаснай беларускай мове.

Такі алгарытм з'яўляецца абагульненым для лексікаграфічнага апісання біблеізмаў, асобныя нюансы могуць удакладняцца ў працэсе складання рэестра слоўніка біблеізмаў. Для ілюстрацыі выкарыстання прапанаванага алгарытму прывядзём некалькі прыкладаў (табл. 1–3).

Дэталёва знешні выгляд і характарыстыкі анёлаў у біблейскім тэксце разгледжаны Е. Ляво-навай [7]. Дастаткова паглыбіцца ў тэкст Святога Пісьма, як становіцца зразумелым аб'ёмнае семантычнае напаўненне гэтай лексемы, рэзка адрознае ад рэлігійнага і агульнаўжывальнага.

Табліца 1. Адрозненне значэнняў лексемы *анёл* у некалькіх семіятычных прасторахTable 1. Difference in meanings of the lexeme *angel* in several semiotic spaces

Лексема АНЁЛ / АНГЕЛ	
Біблейскае значэнне	Яўр. слова <i>малах</i> і грэч. <i>ангелос</i> азначаюць: ‘пасланец’, ‘веснік’. Абодва словы ўжываюцца ў Бібліі для абазначэння як звычайных пасланнікаў, так і веснікаў (прарокаў, святароў), пасланных Богам, але часцей яны абазначаюць нябесных пасланнікаў Бога (БЭБ). Можа быць бязлітасным (Пр. 17:11) і можа прымаць розныя абліччы
Рэлігійнае значэнне	«Ангел, пасланец Бога, якога вернікі ўяўляюць у выглядзе юнака або дзіцяці з крыламі» (ЭСРЛ). «1. Звышнатуральная істота, служыцель Бога і Яго пасланец да людзей; 2. // <i>перан.</i> Ціхі, спакойны чалавек» (РССМ)
Тлумачальныя слоўнікі	«1. У рэлігійным вучэнні пасланец Бога, якога малявалі ў выглядзе юнака з крыламі. 2. <i>перан.</i> Ува-сабленне чаго-н. дадатнага, ідэальнага» (ТСБМ). «Ласкавы зварот да каго-н. (<i>уст., разм.</i>). <i>Дзень анёла</i> (<i>уст.</i>) – імяніны» (ТСБЛМ)
Ужыванне	<i>Усмешка грэшнага анёла</i> знікла з вуснаў <i>Фердзі</i> (Караткевіч). <i>Ён, вядома, не анёл з крыльцамі</i> (Навуменка). <i>На твары лорда прабягалі цені прыдарожных дрэваў, нібыта цёмныя анёлы</i> (Рублеўская)

Табліца 2. Адрозненне значэнняў лексемы *ідал* у некалькіх семіятычных прасторахTable 2. Difference in the meanings of the lexeme *idol* in several semiotic spaces

Лексема ІДАЛ / АЙДАЛ ¹	
Біблейскае значэнне	<i>ідалы</i> – язычаскія божаствы і іх выявы (БЭБ). Ідалам можа быць нематэрыяльная рэч (гл. Кал. 3:5)
Рэлігійнае значэнне	«Матэрыяльны прадмет, які з’яўляецца аб’ектам рэлігійнага пакланення» (ЭСРЛ)
Тлумачальныя слоўнікі	«1. Статуя бажства, якому пакланяюцца. 2. <i>перан.</i> Пра таго, каго гораха любяць, хто з’яўляецца прадметам нізкапаклонства. 3. Нягоднік (<i>разм., лаянк.</i>)» (ТСБЛМ, 2022). «1. Статуй, скульптура, якім язычнікі пакланяліся як бажавству. 2. <i>перан.</i> Пра таго, хто з’яўляецца прадметам абажання або нізкапаклонства. 3. <i>Лаянк.</i> Нягоднік» (ТСБМ)
Ужыванне	<i>На каралеўскім возе, вышэй за ўсіх, як ідал, сядзеў кароль і глядзеў на дарогу ў падзорную трубу</i> (Караткевіч). <i>Што ж так моцна ўплывае на людзей? Адказ вельмі просты: самі карэйскія спевакі. Айдалы вельмі ідэалізаваныя</i> («Бярозка», 2024). <i>Хтосці крытыкуе айдалку за моцную худабу</i> («Бярозка», 2024)

Прыведзеныя дэфініцыі дэманструюць наступныя адрозненні: у біблейскім значэнні *ідалам* можна назваць як матэрыяльны, так і нематэрыяльны аб’ект пакланення; рэлігійнае значэнне (толькі ў беларускім слоўніку (ЭСРЛ)) звужана толькі да намінацыі фізічнага аб’екта; згодна з дэфініцыямі тлумачальных слоўнікаў, значэнні набліжаны да агульнаўжывальных, а сучасныя кантэксты дазваляюць адзначыць яшчэ і новае значэнне ‘папулярны карэйскі артыст’.

Табліца 3. Адрозненне значэнняў лексемы *месія* ў некалькіх семіятычных прасторахTable 3. Difference in meanings of the lexeme *messiah* in several semiotic spaces

Лексема МЕСІЯ	
Біблейскае значэнне	Ст.-яўр. <i>машях</i> – ‘памазанік’; арам. <i>Месіяс</i> , а ў грэч. перакладзе – <i>Хрыстос</i> (БЭБ). Значэнне слова непадзельна звязана з Ісусам Хрыстом (БС)
Рэлігійнае значэнне	«У іўдаізме і хрысціянстве <i>Божы Пасланец, Выратавальнік, Збавіцель</i> , Які павінен знішчыць зло і ўсталяваць <i>Божэ Царства</i> » (ЭСРЛ)
Тлумачальныя слоўнікі	« <i>Кніжн.</i> У іўдзейскай і хрысціянскай рэлігіі – пасланец Бога, які павінен прыйсці на зямлю і выратаваць род чалавечы ад зла і пакут» (ТСБМ)

¹ Менавіта гэты варыянт узнік пад уплывам англамоўнага слова *idol*.

Лексема МЕСІЯ	
Ужыванне	Зноў жа, ці варта спадзявацца на тое, што ў хуткім часе з'явіцца нейкі літаратурны месія, які адрыве традыцыі і павядзе літаратуру па зусім новым, адметным ад папярэдняга шляху (Быкаў). [Алесь] – Значыцца, перш чым за справу, на паглядзелкі пойдзем? – Трэба, – сказаў стары. – Бо невядома ўжо, на якога Месію спадзявацца нам (Караткевіч). Эра індустрыялізацыі... некаторымі паэтамі ўяўлялася нібы прыход нейкага новага месіі, які, з'явіўшыся, ліквідуе ўсе супярэчнасці, канфлікты, аздобіць жыццё зіхатлівымі бляскамі і коле-рамі (Навуменка). Навошта здзіўляцца, што на нас коса глядзяць, дзе б мы ні з'явіліся? Калі мы там з'яўляемся не часцей месіі... («Звязда», 2015). Імкнёмся ствараць наўмысна простыя музычныя кампазіцыі... Не станавіцца ў позу рок-зорак, не быць месіямі, а ствараць песні, якія чалавек мог бы напісаць сам («Звязда», 2016)

Даныя, змешчаныя ў табліцы, сведчаць, што ва ўжыванні фіксуецца значэнні, адрозныя ад значэнняў лексемы ў Бібліі, рэлігіі і ТСБМ. Аднак у прыведзеных дэфініцыях ёсць несупадзенні паміж біблейскім і рэлігійным значэннямі: у Святым Пісьме не сказана, што Месія павінен знішчыць зло. Верагодна, рэлігійнае значэнне магло паўплываць на значэнне лексемы ў найўнай свядомасці, хоць асноўная сема – ‘збаўца, выратавальнік’ – захоўваецца.

Заклучэнне. Рэлігійныя і біблейскія моўныя адзінкі ўваходзяць у розныя семіятычныя прасторы, блізкія паміж сабой. Рэлігійная прастора з'яўляецца вытворнай ад біблейскай і змяшчае знакі, адрозныя ад апошняй. У стылістычным аспекце біблейскія адзінкі больш шырока ўжываюцца і менш абмежаваныя канкрэтным дыскурсам. На ўзроўні лексікі ёсць фармальна аднолькавыя, але семантычна розныя адзінкі, якія знаходзяцца на перасячэнні лексіка-семантычных палёў біблеізмаў і рэлігіі. Для размежавання біблейскіх і рэлігійных адзінак у лексікаграфіі можна карыстацца прыведзеным вышэй алгарытмам. Адрозненне дэфініцый некаторых адзінак ад біблейскіх значэнняў паўплывала на іх значэнні ў найўнай свядомасці, што адлюстроўваецца ва ўжыванні і часткова ў тлумачальных слоўніках. Патрэба ў стварэнні беларускага слоўніка біблеізмаў надзённая, паколькі правамерна захаваць біблейскую, а не толькі рэлігійную спадчыну ў нашай мове.

Спіс скарачэнняў

БС – Біблейскі словарь В. П. Вихлянцева. – М., 2020 [<https://samlib.ru/w/wihljancew/bspdf.shtml>]; **БЭБ** – Біблейская энцыклапедыя Брокгауза. – СПб. : «Свет на Востоке», 2013 [<https://bible.by/lexicon/brockhaus/>]; **РССМ** – Рэлігійны слоўнік старабеларускай мовы. – Баранавічы : Баранав. узбуйн. друк., 2003. – 260 с.; **ТСБЛМ** – Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы, 2002, правапіс да 2008 г. [<https://verbum.by/tsblm/>]; **ТСБЛМ, 2022** – Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы, 2022 [<https://verbum.by/tsblm2022/>]; **ТСБМ** – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т., 6 кн. – Мн. : Гал. рэд. Бел. Сав. Энцыкл., 1977–1984; **ЭСРЛ** – Энцыклапедычны слоўнік рэлігійнай лексікі беларускай мовы / У. М. Завальнюк, М. Р. Прыгодзіч, В. К. Раманцэвіч. – Мн. : Изд-во Гревцова, 2013. – 808 с.

Спіс выкарыстаных крыніц

- Басалыга, П. С. БІБЛЕІЗМ: аб'ём паняцця, крытэрыі вылучэння, дэфініцыя / П. С. Басалыга // Вестнік Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя А, Гуманітарныя навукі. – 2025. – № 4 (76). – С. 56–60. <https://doi.org/10.52928/2070-1608-2025-76-4-56-60>
- Асновы культуры маўлення і стылістыкі: вучэб. дапам. / У. В. Анічэнка, У. Д. Еўтухоў, В. І. Ляшчынская, Т. І. Тамашэвіч; пад рэд. У. В. Анічэнкі. – Мн.: Універсітэцкае, 1992. – 255 с.
- Багамолава, А. М. Стылістыка і культура беларускага маўлення: вучэб. дапам. / А. М. Багамолава, Г. К. Семянкова. – Мн.: Изд-во Гревцова, 2012. – 303 с.
- Мечковская, Н. Б. Язык и религия : учеб. пособие / Н. Б. Мечковская. – М.: Гранд: Агентство «ФАИР», 1998. – 349 с.
- Лепта біблейскай мудрасці : біблейскія крылатыя выражэння і афорызмы на руском, англійском, беларуском, немецком, словацком и украинском языках / авт.-сост.: Д. Балакова, Х. Вальтер, Н. Ф. Венжинович, М. С. Гуттовская [и др.]. – Могилёв: МГУ им. А. А. Кулешова, 2014. – 208 с.

6. Будзько, І. У. Рэлігійная лексіка старабеларускай мовы: дыс. ... канд. філал. навук: 10.02.01 / Будзько Ірына Уладзіміраўна; НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа. – Мн., 1999. – 121 л.

7. Лявонава, Е. Ангёлы ў біблейскай прасторы / Е. Лявонава // Фалькларыстычныя даследаванні: Кантэкст. Тыпалогія. Сувязі: зб. навук. арт. / Бел. дзярж. ун-т; пад навук. рэд. Р. М. Кавалёвай. – Мн., 2014. – Вып. 11. – С. 29–34.

References

1. Basalyha P. S. BIBLICISM: scope of the concept, identifying criteria, definition. *Vesnik Polatskaga dzyarzhaunaga universiteta. Seryya A, Gumanitarnyya navuki = Vestnik of Polotsk State University. Part A. Humanities*, 2025, no. 4 (76), pp. 56–60 (in Belarusian). <https://doi.org/10.52928/2070-1608-2025-76-4-56-60>

2. Anichenka U. V., Eutukhou U. D., Lyashchynskaya V. I., Tamashevich T. I. *Fundamentals of speech culture and stylistics*. Minsk, Universitetskoe Publ., 1992. 255 p. (in Belarusian).

3. Bagamolava A. M., Semyan'kova G. K. *Stylistics and culture of the Belarusian speech*. Minsk, Grevtsov Publ., 2012. 303 p. (in Belarusian).

4. Mechkovskaya N. B. *Language and religion*. Moscow, Grand: FAIR Publ., 1998. 349 p. (in Russian).

5. Balakova D., Val'ter Kh., Venzhinovich N. F., Gutovskaya M. S., Ivanov E. E., Mokienko V. M. *The contribution of Biblical wisdom: biblical catch phrases and aphorisms in Russian, English, Belarusian, German, Slovak and Ukrainian*. Mogilev, Mogilev State A. Kuleshov University, 2014. 208 p. (in Russian).

6. Budz'ko I. U. *Religious vocabulary of the old Belarusian language*. Ph. D. Thesis. Minsk, 1999. 121 p. (in Belarusian).

7. Lyavonava E. A. Angels in the Bible. *Fal'klarystychnyya dasledavanni: Kantekst. Typalogiya. Svyazi: zbornik navukovykh artykulau* [Folklore studies: Context. The typology. Communications: collection of scientific articles]. Minsk, 2014, iss. 11, pp. 29–34 (in Belarusian).

Информация об авторе

Басалыга Полина Сергеевна – младший научный сотрудник отдела лексикологии и лексикографии. Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы, Национальная академия наук Беларуси (ул. Сурганова, 1, корп. 2, 220072, Минск, Республика Беларусь). E-mail: polinabasalyga7@gmail.com. <https://orcid.org/0009-0008-0692-1990>

Information about the author

Polina S. Basalyga – Junior researcher at the Department of Lexicology and Lexicography. Center for the Belarusian Culture, Language and Literature researches of the National Academy of Sciences of Belarus (1 Surganov Str., Bldg 2, Minsk 220072, Belarus). E-mail: polinabasalyga7@gmail.com. <https://orcid.org/0009-0008-0692-1990>